

Рач. — с. Рачинці Дунаєвського р-ну
Ліс. — с. Лісківці Кам'янець-Подільського р-ну
Рих. — с. Рихта Кам'янець-Подільського р-ну
Куп. — с. Купин Городоцького р-ну
Сат. — смт. Сатанів Городоцького р-ну

The development of grinding trade, its ancient and constant tradition caused the appearance of separate profession – miller. It is worth to mention that this specialty, according to researchers' testifies was the men's prerogative.

Studying of the grinding vocabulary, which functions in dialects – is a topical task of Ukrainian dialectology, as it helps to create a specific empiric base of dialectal lexicography and lexical arealogy, and that is important for studying the history of Ukrainian language vocabulary formation.

In the article the structure, semantic organization, variability and space location of one of lexical-semantic group of grinding for denotation of trade, master, the closest family surrounding etc. denominations in Western-Podillian dialects; it is specified that expansion of the researched vocabulary in other dialect regions; the peculiarities of word formation of separate trade denominations are proved.

Denomination of trade, master, the closest family surrounding in grinding vocabulary on the material of Western-Podillian dialects were not specially studied and that caused the topicality of our research.

Key words: Western-Podillian dialects, lexical-semantic group, lexical unit, seme, grinding.

Отримано: 09.11.2015 р.

УДК 266

О. І. Гринів

Львівський державний університет фізичної культури

КИЇВСЬКЕ ХРИСТІЯНСТВО ПРОТИ МОСКОВСЬКОГО ЦАРЕСЛАВ'Я: ОБҐРУНТУВАННЯ ІВАНА ОГІЄНКА В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Формальна приналежність до однієї християнської течії приховує проти-лежність мети українського і російського православ'я. Її витoki обґрунтував Іван Огієнко. Українське православ'я, або київське християнство, орієнтоване на особисте спасіння вір'ян, що наближає його до західної Церкви. Російське православ'я – це насправді московське цареслав'я, побудоване на ідеологемі «Москва – третій Рим». Нерозуміння цієї протилежності обернулося трагедією для України. Її наслідки відчутні ще в наші дні.

Ключові слова: православ'я, цивілізація, київське християнство, спасіння, миро-любність, толерантність, московське цареслав'я, ксенофобія, загарбницька політика.

У реваншистській політиці кремлівського керівництва особлива увага приділяється релігійному чиннику. Вигаданий термін «*правороссы*» має, відповідно до імперіалістичного задуму, об'єднати три народи – росіян, білорусів і українців. Та тут формальна перешкода: значну частину українців (приблизно 5 мільйонів) становлять греко-католики, що визнають зверхність Папи Римського. Виходить, що вони не можуть належати до «правороссов», хоч до-тримуються візантійського обряду. Окрім того, треба звернути увагу, що укра-

їнци належать і до інших християнських конфесій. Чимало з них дотримується латинського обряду. Останнім часом розповсюдився протестантизм. Нарешті, не варто забувати про дохристиянські вірування серед нашої людності.

Саме православ'я на українських землях не монолітне. Як засвідчують соціологічні дослідження, найбільше українців належить до Української Православної Церкви Київського Патріархату. Водночас у нашій державі діє Українська Автокефальна Православна Церква. Як філія Російської Православної Церкви виступає Українська Православна Церква Московського Патріархату, діяльність якої на наших землях суперечить не лише інтересам України як незалежної держави, а й канонам світового православ'я. Безумовно, створення Української Помісної Православної Церкви було б на користь українського народу, сприяло б його консолідації. Водночас єдина православна Церква на наших землях докорінно змінила б православний світ, адже вона за кількістю вір'ян вийшла б на перше місце в ньому. Окрім того, Російська Православна Церква втратила б свій нинішній статус, а разом з ним – претензії на Україну як начебто канонічну територію Московського Патріархату, що безпідставні з погляду історії.

Заглиблення в нашу церковну історію дає змогу збагнути шкідливість для українського народу московського православ'я. Такому розумінню сприяє відома праця вітчизняного церковного діяча й ученого Івана Огієнка «Дохристиянські вірування українського народу» [1]. У ній розкривається процес християнізації наших предків і населення на північних землях Київської великокняжої держави, що фактично була давньоукраїнською імперією.

Прийняття християнства мало для наших предків доленосне значення. Намагання модернізувати поганство зазнали невдачі: як релігія, воно вичерпало себе. У відомому «Слові про закон і благодать» митрополит Іларіон Київський наголошує, що прийняття християнства устанавлювало рівність русичів з еллінами і римлянами, утверджувало славу землі «Руської, про яку відати і чути на всі чотири кінці землі» [2, с. 176, 174]. Історик В. Ричка зазначає: «Християнізація Русі означала входження її до світової християнської спільноти, знаходження нею свого місця у співдружності християнських народів» [3, с. 29]. Однак слід наголосити на наслідках вибору християнської релігії у візантійському варіанті. По-перше, треба мати на увазі, що християнство у Візантії було знесилене після тривалого іконоборства у VIII – 1-й пол. IX ст. По-друге, такий вибір не відповідав тодішнім геополітичним тенденціям нашої середньовічної імперії. Як пише І. Сюдюков, «хай би яку вагу мали для Ярослава відносини з Царгородом – «західний вектор» у його політиці був усе ж таким вагоміший, часом взагалі домінував» [4, с. 66]. Нарешті, по-третє, християнізація нашої людності від Візантії певною мірою узалежнювала Київську великокняжу державу від південної сусідки. Безумовно, йдеться насамперед про церковну залежність, адже Царгород нав'язував грецьке очільництво для нашої Церкви, що негативно впливало на державні справи через візантійський цезаропапізм, який після падіння тамтешньої імперії перейшов до Москви і його вплив відчувається до нашого часу.

Подібна практика не відповідала амбіціям наших володарів, що претендували на самостійну роль на континенті. Уже в «Житті Володимира Святого» наш Київ був названий «Другим Єрусалимом», сам Володимир Святий схарактеризований як «другий Мойсей», а київські Золоті Ворота символізували відкритість для другого приїзду Месії, бо в аналогічні єрусалимські ворота, через які Ісус Христос урочисто в'їжджав у Святе Місто, були зруйновані чужовірцями [4, с. 61].

Іван Огієнко обгрунтовує особливості поширення християнства на південних і північних землях нашої великокняжої держави. Вчений пояснює причини:

«Стародавня віра давала нашим предкам усю реальну філософію всього біжучого життя, навіть її поезію, усе повне розуміння – хоч і неправдиве з нового погляду, – життя й довоколишніх явищ природи; ця народна філософія вироблялася довгими віками, увійшла в плоть і кров наших предків, а тому легко й відразу забутилася не могла» [1, с.313]. Християнство утверджувалося насамперед у великих містах. Митрополит Іларіон зазначає, що насамперед охрестилася знать, цебто «дружина, бояри, збирачі данини, певне й купці» [1, с.314]. Простий народ ще упродовж тривалого часу не міг позбутися стародавніх релігійних традицій. Зрештою, Іван Франко в повісті «Захар Беркут» привертає увагу, що карпатські верховинці навіть за часів монгольської навали дотримувалися дохристиянських вірувань. Безумовно, треба зваяжати, що йдеться про людиність у віддаленій гірській місцевості. З цього стає зрозуміле «повільне поширення Християнства по Русі» [1, с.313].

Як наслідок «духовенство ширило Християнство головню зовнішню, полишаючи науку на дальший час» [1, с.315]. З цим пов'язується феномен *двоєвір'я*, що позначилося насамперед на традиціях, обрядовості, назвах релігійних свят і на певних нюансах мови. До нашого часу дійшли дохристиянські традиції, що стосуються давнього свята Купала, а використовуються на християнське свято Різдва Івана Хрестителя. Ще й нині українці зберегли давні назви християнських свят: Різдво називають Колядою, свято Святої Трійці – Зеленими Святами, свято Богоявлення – Водохрещею тощо.

Якщо на наших землях християнство утверджувалося *повільно*, то на північних землях нашої імперії, які були фактично колоніями Київської великокняжої держави, йдеться про «кволе поширення Християнства» [1, с.316]. Іван Огієнко пише, що на півночі, «в землях Новгородській, Ростовській й ін., воно сприймалося дуже неохоче й дуже поволі, і народ часом і збройно боронив свою стару віру. Волхви тут сильно бунтували народ проти Нової Віри» [1, с.317]. Цікаво, що мешканці міста Мценськ, що тепер у Орловській області, були наведені в християнство лише за допомогою значних військових сил тільки в XV столітті [1, с.317]. Навіть у XVII столітті у віруваннях московитів було «дуже багато живого поганства» [1, с.331].

Християнізація наших предків і населення північного Залісся відрізнялася не лише особливостями утвердження нової віри. Докорінну релігійну протилежність між ними підтверджує погром нашої золотоверхої столиці військами князя Андрія Суздальського у березні 1169 року. Нападники не лишу знущалися з християн, убивали їх, а й запалили Печерський монастир, «церкви оголили, зірвали з них ікони, і рози, і дзвони, узяли книги» [5, с.139]. Цікаво те, що літописець називає нападників *поганими*, а так наші предки звали тільки тих, хто не визнавав Христової віри.

Справжню причину руйнування Києва розкриває Л. Гумільов: «Наказ Андрія Боголюбського показує, що для нього і його дружини в 1169 р. Київ був таким же чужим, як який-небудь німецький чи польський замок» [6, с.87]. Безумовно, говорити після цього про якийсь братерство українців і москвинів (росіян) нема жодних підстав.

Як зазначає митрополит Іларіон, християнство на наших землях не відкидало повністю попередніх вірувань, бо воно «принесло найважливіше: розуміння єдиногобожжя, Віру в Єдиного Бога, Творця й Опікуна людства й вселенної», а «дохристиянські руси-українці сприймали це легко ще далеко до свого офіційного Охрещення, і воно – основа нашої народної української культури» [1, с.404]. Обґрунтовуючи далі таку думку, наш митрополит наголошує, що «Українська Православна Церква довгими віками виробляла свою власну православу ідеологію з відміннами супроти церковної ідеології інших народів, напр. російського, де старе поганство все було сильним, а в новітньому комунізмі воно відродилося з глибокою руйнуючою силою, як пожега у сухому лісі» [1, с.405].

Наше православ'я орієнтувалося на те, щоб допомогти особистому спасінню своїх вір'ян, чим наближалося до західного християнства. Нині вітчизняні релігієзнавці небезпідставно називають українське православ'я **кнївським християнством**, що докорінно протилежне російському православію, яке відоме як **московське цареслав'я** з його візантійським цезаропалізмом.

Така протилежність двох конфесій під назвою *православ'я*, як уже зазначалося, мало трагічні наслідки для українського народу. Як пише митрополит Іларіон, підпорядкування нашої церкви Московському Патріархату було спрямоване на змосковщення українського народу. 26 жовтня 1784 року московський прислужник на посаді київського митрополита Самуїл Миславський «видав суворий наказ навчати студентів Київської академії чистої російської вимови вогослужбових текстів» [7, с.125]. До речі, ще за Петра I становище було зовсім інше. Г. Флоровський пише: «Петрівська реформа означала саме «українізацію», в прямому і буквальному сенсі» [8, с.98]. Він згадує слова Н.С. Трубецького про те, що українські («черкаские») вчителі в Росії користувалися українською мовою, «навіть явно ставилися з презирством до великоросів, як дикунів, з усього сміялися і все ганили, що було неподібно до їхнього малоросійського, а все своє виставляли й нав'язували як єдино добре» [8, с.98-99].

Митрополит Самуїл Миславський «провадив русифікацію Академії, Лаврської друкарні і взагалі церковно-релігійного життя Київської митрополії» [9, с.2703]. Як відомо, 1863 року Священний Синод Російської Православної Церкви заборонив друкувати переклад Євангелій українською мовою, який здійснив подвижник Пилип Морачевський. Тоді ж був виданий відомий Валуєвський циркуляр, який зазначав, ніби «більшість малоросів самі вельми ґрунтовно доводять, що ніякої малоросійської мови не було, нема й бути не може і що наріччя їх, вживане простолюддям, є та сама російська мова, тільки зіпсована впливом на неї Польщі» [10, с.204].

Спростовуючи подібні заяви, Іван Огієнко розглядає порушене питання ширше. Він пише: «Антропология ясно й докладно довела, що расово українці, росіяни й поляки – це різні окремі народи. Так само різні в них мови, кожна сама в собі самостійна, а для досвіду цього треба брати мову в цілому: в фонетиці, в формах, в складні, словнику, наголосі й т. ін., – тоді тільки впливе перед нами кожна мова, як цілість у самій собі, як мова самостійна» [7, с.67].

У такому контексті доцільно трактувати Берестейську унію, яка аж ніяк не означала капітуляції нашої Церкви перед Римом. А.Г. Великий пише: «Тодішній український єпископат поставив свої конкретні вимоги, умовини характеру дисциплінарного, обрядового, адміністративного, а навіть економічного та репрезентативного. Умовини ті були розглянуті і прийняті Римом та підтверджені торжественно папськими буллами» [11, с.114]. Такий підхід докорінно відрізняється від того, що утверджував у 1946 році Львівський лже-собор, який просив «його святість Алексія, щоб нас прийняв до Всеруської Православної Церкви», не висуваючи жодних попередніх умов [11, с.115].

Подібне підпорядкування чужій Церкві не було нічим оправдано, адже українці й росіяни належать до різних цивілізацій. Після розпаду СРСР митрополит Кирил як керівник відділу зовнішніх церковних зносин Московського Патріархату категорично заперечував проти інтеграції Росії в Західну Європу, бо «Росія – колосальна євразійська спільнота» [12, с.242]. Висновок однозначний: Росія належить до євразійської цивілізації, що протилежна цивілізації західній.

Цивілізаційна унікальність дає змогу визначити «витоки двох, західного і східного, шляхів цивілізаційного розвитку людства, як і підвалини подальшої цивілізаційної специфіки окремих регіонів світу», а також «перехід від ран-

ньоцивілізаційних систем до так званих традиційних регіональних цивілізацій, здебільшого пов'язаних із певними світовими релігіями» [13, с.13].

Українська Греко-Католицька Церква чимало спричинилася до того, що людинність Галичини беззастережно визнає цінності західної цивілізації і впливає на населення цілої України. Як відомо, до початку Другої світової війни галицькі українці могли пізнати переваги громадянського суспільства, боротися за свої права в умовах чужоземного поневолення. У підрадянській Україні про таке не могло бути мови.

Саме на релігійному чиннику спекулюють нинішні російські реваншисти. На території України безперешкодно діє Російська Православна Церква, що засвідчує колоніальне панування московських клерикалів на наших землях. Причини її існування пояснює релігієзнавець А. Зінченко: «Громади зі зруйнованою або розмитою ідентичністю, підлеглі тиску старої компартійної номенклатури та російської пропаганди, опинилися в структурі УПЦ Московського Патріархату» [14, с.327]. Звісно, після проголошення незалежності України автокефалія Української Православної Церкви мала стати доконаним фактом, адже «в історичному плані претензії на «материнство» РПЦ є цілком безпідставною, бо саме Київ вважається носієм апостольської традиції Св.Андрія Первозваного, і саме тут було охрещено Русь у X ст.» [14, с.328]. До речі, Константинопольська Церква ще 1924 року не визнала легітимності підпорядкування Київської митрополії Московському Патріархату в 1686 році, а канонічну територію його обмежила теренами 1593 року, що залишає поза її юрисдикцію Україну, Білорусь і країни Балтії. Проте Священний Синод РПЦ використав досвід традиційного російського рейдерства, що підтверджують слова його заяви від 22 жовтня 1991 року: «Межі Патріархату не обов'язково мають збігатися з державними кордонами. Більше того, в історії ніколи не вдавалося штучно привести ці кордони у відповідність... Московський Патріархат і далі буде йти шляхом зміцнення єдності й соборності єпархій та об'єднань, що входять до нього» [14, с.314].

Доцільно зазначити, що навіть серед російського духовенства вже давно проявлялося незадоволення політикою керівництва РПЦ. Воно стосувалося навіть церковної догматики. А. Волконський зазначав: «Істинність вчення визначається його відповідністю тому, що Бог відкрив нам про об'єктивну Істину. Істина незмінна, єдина,-- значить істинним ученням може бути тільки вчення у своїй суті незмінне, що не суперечить собі. Таке, як ми бачили, вчення католицької Церкви і в «суперечних» догматах» [15, с.436].

Реваншистська політика Московського Патріархату аналогічна мілітаристським планам тамтешньої воячини. Відразу після розпаду СРСР один з російських генералів заявив, що «Україна, або радше Східна Україна, повернеться до нас через п'ять, десять чи п'ятнадцять років. Західна Україна може котитися під три чорти» [16, с.207]. На Заході не беруть до уваги того, що під російським православ'ям насправді приховується цареслав'я, яке злютувало візантійський деспотизм із ординськими порядками. Приміром, С.П. Гантінгтон радив керівництву США і Європейського Союзу «прийняти Росію у ролі стрижневої держави православ'я і найбільшої регіональної держави із законними інтересами у підтриманні безпеки її південних кордонів» [16, с.403].

Подібна позиція не бере до уваги особливостей Росії, керівництво якої має інші інтереси. По-перше, як переконує президентство Путіна, Росія ніколи не погодиться навіть на статус *найбільшої регіональної держави*, адже вона має намір відновити статус світової держави, що втрачений з розпадом СРСР. По-друге, російське православ'я завше мало політичне забарвлення, що засвідчує ще ідеологема Філофея, висловлена приблизно 1510 року: «Два Рими впали,

третій стоїть, а четвертому не бути!»). У ній висловлена не просто ідея панування Москви над православним світом, а ще більші претензії. Як відомо, царська Росія вступила в Першу світову війну, маючи на меті загарбати протоки Боспор і Дарданели, що забезпечувало б панування на Середземному морі. Радянський Союз як різновид російської імперії навіть на конституційному рівні поставив домагання світового панування, підмінивши ідею «Третього Риму» комуністичною ідеєю Третього Інтернаціоналу. По-третє, російське імперське керівництво ніколи не погодиться із втратою України, без володіння якою ідея імперії залишається примарною. З. Бжезінський писав: «Україна – це велика європейська держава, в якій проживає близько 45 мільйонів людей, яка має потужну промисловість і потенційно продуктивне сільське господарство. Союз із нею збагатив би Росію і став величезним кроком до відновлення колишніх меж імперії, за чим тужать деякі державні діячі» [17, с.80]. Його співвітчизник Т.Снайдер йде далі: «Президент Путін нині представляє Росію «оточеною батьківщиною» не революції (як колись казали комуністи), а контрреволюції. Він представляє Росію як особливу цивілізацію, яку треба захистити за будь-яку ціну, хоча вона накопичує силу в Європі та світі завдяки доволі типовому наборові реакційних гасел і щасно отриманим нею покладам вуглеводів» [18, с.169].

Тепер російські клерикали разом з відвертими імперіалістами, що прагнуть реваншу, експлуатують ідею «русского мира», який переносять не лише на Білорусь і Україну, а й на православну Молдову. Вітчизняний соціолог Є. Головаха застерігає, що «можливий «русский мир» з українською мовою і в вишиванках. Це ті, хто проти НАТО, проти ЄС і стверджують, що нам треба жити лише на нашій Богом даній землі. Таким чином ізоляція від світу й стане одним з чинників нашої стратегічної поразки» [19]. Звісно, така позиція мимоволі підштовхує Україну до Росії, цебто до цивілізації, що не відповідає нашій релігійності й нашій ментальності.

Треба зважати, що наша людність утвердилася на хліборобстві, яке визначає ритм праці упродовж цілого року. Цим вона споріднена з європейськими народами і належить до однієї з ними західної (окцидентальної, атлантичної) цивілізації. На противагу українцям росіяни традиційно займалася збиральництвом, ловецтвом, риболовлю, а також грабежами поневолених народів. Як наслідок вони спроможні до швидкої мобілізації зусиль, особливо міліарних, після чого настає період апатії. Така амплітуда властива російській (російсько-православній, євразійській) цивілізації.

Цілком зрозуміло, що під назвою *православ'я* приховуються протилежні цінності, що підтверджують тривалі українсько-російські відносини. Їхній аналіз спонукає звертатися до праць наших духовних провідників, серед яких почесне місце належить Іванові Огієнку, подвижникові на церковній і науковій царинах.

Список використаних джерел:

1. Лларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу : іст.-реліг. моногр./ Лларіон, митрополит. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 424 с.
2. Лларіон Київський. Слово про закон і благодать / Лларіон Київський // Давня українська література : хрестоматія. – К. : Рад. шк., 1991. – С. 166-182.
3. Ричка В. Тисячолітній Володимир. Великий хреститель України-Руси та його слід в історії / В. Ричка // Повернення в Царгород / за заг. ред. Л. Івшиної. – 1-ше вид. – К. : ТОВ «Українська прес-група», 2015. – С. 24-47.
4. Сюдюков І. Світло й тіні Другого Риму. Ярослав Мудрий та Візантія: відповідь на виклики історії / І. Сюдюков // Там само. – С. 48-67.
5. Рижков В. Крах нашої імперії. Як сепаратисти Київську Русь погубили / Вадим Рижков // Там само. – С. 131-141.

6. Гумилев Л.Н. От Руси к России: очерки этнической истории / Л.Н. Гумилев. — М. : Экспрос, 1992. — 336 с.
7. Огієнко І.І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І.І. Огієнко. — К. : Либідь, 1995. — 296 с.
8. Флоровский Г. Пути русского богословия / Г. Флоровский. — 3-е изд. — Париж, 1983. — 600 с.
9. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. — Львів : НТШ, 1998. — Т. 7. — С. 2405-2800.
10. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. — Львів : НТШ, 1993. — Т. 1. — 400 с.
11. Великий А.Г. Світла і тіні української історії. Матеріали української церковної думки / А.Г. Великий. — 2-е вид. — Львів : Місіонер, 2007. — 204 с.
12. Гринів О. Україна і Росія: партнерство чи протистояння? (Етнополітологічний аналіз) / О. Гринів. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1996. — 384 с.
13. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства : навч. посібник / Ю. Павленко. — 2-ге вид. — К. : Либідь, 1999. — 360 с.
14. Зінченко А.Л. Новітня історія релігійних спільнот в Україні : навч. посіб. для студ. Спец. «Історія» / А.Л. Зінченко. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 408 с.
15. Волконский А. Католичество и священное предание Востока / А. Волконский. — Париж, 1933. — 438 с.
16. Гантінгтон С.П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С.П. Гантінгтон. — Львів : Кальварія, 2006. — 474 с.
17. Бжезінський Б. Стратегічне бачення: Америка й криза глобальної влади / Б. Бжезінський ; перекл. з англ. Г. Лелів. — Львів : Літопис, 2012. — 168 с.
18. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє / Т. Снайдер. — К. : Дух і літера, 2014. — 232 с.
19. Головаха Є. Як правильно протидіяти / Є. Головаха// День. — 2015, 22 жовтня.

Despite the fact that Ukrainian and Russian orthodoxy formally belong to the same Christian branch, they pursue quite opposite aims. The origin of this fact was justified by Ivan Ogiienko. Ukrainian Orthodoxy, or Kyivan Christianity is oriented on personal salvation of believers, which makes it closer to the Western Church. Russian orthodoxy is in reality glorification of Moskovian tsar, based on the notion of «Moscow as the third Rome». Non-comprehension of this contradiction led to a tragedy for Ukraine, whose consequences can be felt until now.

Key words: orthodoxy, civilization, Kyivan Christianity, salvation, tolerance, Moskovian tsar glorification, xenophobia, aggressive politics.

Отримано: 24.10.2015 р.